

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи номзадии Саидахмадов Мирзоҳомид Мирзоевич дар мавзӯи «Таълими рӯзгору осор ва ақидаҳои педагогии Имоми Аъзам дар муассисаҳои таълимӣ», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.02- Назарияи ва методикаи омӯзишу парвариш (забон ва адабиёти тоҷик) пешниҳод шудааст.

Мубрамият ва муҳимияти диссертатсия

Таҳқиқи рӯзгору осор ва андешаҳои мазҳабии ахлоқии мутафаккирони дину ойин танҳо дар замони Истиқлол имконпазир гардид. Воқеан, яке аз вазифаҳои асосии муҳаққиқони мо муайян намудани арзишҳои маърифатии мероси динии ниёкон ва истифода бурдани он ба манфиати миллат, алалхусус, таҳкими сулҳу ваҳдати миллист. Ба ин нукта Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон борҳо дар Паём ва мақолоти хеш таъкид кардаанд: “Мо мероси гузаштаи маънавӣ ва шахсиятҳои баруманди илмӣ, динӣ, адабӣ, сиёсӣ ва иҷтимоии халқи худро бояд хуб шиносем ва бо истифода аз осори ғанӣ ва боарзиши онҳо ҷомеаи имрӯзаро дар рӯҳияи эҳтиром ба гузаштагон тарбия карда, ба ин васила як давлати озод обод ва оро аз таассубу ихтилоф эҷод намоем”.

Мазҳаби ҳанафӣ, ки Имоми Аъзам бунёдгузори он аст, дар таърих ва ҷомеаи динию ахлоқии мардуми гуногунмиллати Осиёи Миёна, алалхусус, мо-тоҷикон нақши бузург дорад. Беш аз ҳазор сол аст, ки мазҳаби ҳанафӣ қабили ҳамбастагии тоҷикону ўзбекон, қазоқу қирғиз, туркману тотор ва дигар миллатҳои минтақа будааст. Имрӯз низ бештари мардуми Тоҷикистон гаравидаи ин мазҳабанд ва вобаста ба қавонини ин мазҳаб расму русум ва маросими динии худро амалӣ мегардонанд.

Таҳқиқи мероси маънавии Имоми Аъзам ва коркарди усули таълими рӯзгору осор ва андешаҳои педагогии ин мутафаккири бузурги олами ислом, чунон ки Пешвои миллат таъкид кардаанд: “вазифаи шарафмандонаи муҳаққиқони имрӯза ва оянда аст.” Ба ин маънӣ диссертатсияи номзоди Саидаҳмадов Мирзоҳомид Мирзоевич дар мавзӯи «Таълими рӯзгору осор ва ақидаҳои педагогии Имоми Аъзам дар муассисаҳои таълимӣ» аини муддао ва муҳиму судманд аст.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, ки ҳар як дорои фаслҳои марбут ба мавзӯянд, хулоса ва китобнома иборат аст. Худи унвони бобҳову фаслҳо ва зерфаслҳо бозгӯии ҷиғунагии сифати илмии рисолаанд. Нақшаи кор чунон таҳрезӣ шуда, ки ҳеҷ як масъалаи марбут ба мавзӯии таҳқиқ қанор намонда аст.

Соҳтори рисола ба хусусият ва характери масъалаҳои мавриди таҳқиқ мувофиқат мекунад. Дар муқаддима мубрамият, аҳамияти илмию амалии таҳқиқ хеле хуб тарҳрезӣ ва асоснок шудааст. Ҳадафу вазифаҳо, объект ва мавзӯи таҳқиқ низ хуб муайян карда шудаанд. Фарзия ба таври дақиқ ва ихчам ифода шудааст. Асосҳои методологӣ ва назариявӣ, методҳои тадқиқот нишон дода шудаанд. Навғонии илмӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалии натиҷаҳои бадастомада равшан ва бармало гардидаанд. Масъалаҳои асосии дар ҳимоя таҳқиқшаванда баён гардида, давраҳо ва усулҳои таҳқиқ нишон дода шудааст. Тасвиб ва тадбиқи амалии натиҷаҳои тадқиқот оварда шудааст.

Дар боби якуми диссертатсия, ки «Усули тадриси авзои сиёсию динии замони зиндагии Имоми Аъзам ва заминаҳои фарҳангию омилҳои пайдоишу ривочи мазҳаби ханафӣ» унвон дорад, дар ибтидо авзои сиёсию динӣ ва фарҳангии замони зиндагии Имом Абӯханифа баррасӣ шуда, сабабҳои ташаккул ва ривочи мазҳаби ханафӣ дар манотиқи тоҷикнишин таъйин гардида, сониян, усули таълими онҳо пешниҳод шудааст.

Бояд зикр кард, ки мавзӯи динӣ, алалхусу масъалаҳои мазҳабӣ методи таҳқиқ ва методикаи таълими махсус талаб мекунад. Ҳақ бар чониби муаллиф рисола аст, ки менависад: “бидуни донишҷӯи вазъи сиёсӣ иҷтимоӣ, илмию адабӣ ва динию фарҳангии даврони зиндагии мутафаккир ба дурустӣ фаҳмидани андешаву ақидаи ӯ ва алалхусу таълими он аз имкон берун аст”(Диссертатсия,с.,12). Сабаб он, ки вазъияти сиёсӣ динии замони зиндагии Имоми Аъзам доираи васеи масъалаҳоро дарбар мегирад, аз ин лиҳоз унвонҷӯ роҳи беҳтари тадриси онро ба тариқи обзорӣ пешниҳод менамояд.

Қобили зикр аст, ки муаллифи диссертатсия сараввал масъалаи мавриди назарро ҳаматарафа таҳқиқу баррасӣ менамояд ва баъдан усули таълими онро бо назардошти муҳтаво ва ба назар гирифтани синну соли хонандагон манзур менамояд. Ин ҳама имкон дода, ки як масъалаи марбут ба мавзӯ аз чанд методи таълим коркард шавад ва усули таълими беҳтари он интихоб шавад.

Ҳамчунин дар фасли сеуми боби якум методи таълими суннати Қуръону аҳодиси набавӣ дар мактабу мадориси Хуросону Мовароуннаҳри асрҳои миёна баррасӣ шуда, дар баробари нишон додани маҳдудиятҳои он ба афзалиятҳои он шеваи таълим низ ишора шудааст. Унвонҷӯ бо баррасии ин масъала ба хулосаи дурусти илмӣ меояд, ки “роҷтарин усули таълим дар мактабҳои Хуросону Мовароуннаҳр дар асрҳои миёна ҳамоно усули хониши механикӣ ва кориёна аз ёд кардани матн буд, ки бовучуди нақсу камбудҳо бартарию дастовардҳо низ дошт”(Диссертатсия, с.,33).

Боби дувуми диссертатсия «Усули таълими зиндагинома, шеваи тадрис ва осори андарзии Имом Абӯҳанифаи Нуъмон ибни Собит» унвон дошта, аз шаш фасл фароҳам омадааст. Маҳз дар ин боб дар баробари таъйин намудани шеваи таълими зиндагиномаи мутафаккир бо таъкиди ба шарҳи ҳол ва осори андарзии Имоми Аъзам ақидаи педагогии ӯ баррасӣ шуда, усули таълими онҳо ироа шудаанд.

Қобили зикр аст, ки дар ин боб ҳамон масъалаҳое баррасӣ шудаанд, ки бештар чанбаи педагогӣ доранд. Аз ҷумла, зиндагиномаи пешвои мазҳаби ҳанафӣ худ як мактаби бузурги тарбиявист. Саидахмадов Мирзоҳомид дуруст қайд мекунад, ки рӯзгор ва шеваи зиндагии Имом Абӯҳанифа оганда аз аҳамияти тарбиявӣ буда, агар дуруст таълим дода шавад, дар камолоти маънавии шогирдон муассир хоҳад буд. Воқеан, “шеваи зиндагии Имом Абӯҳанифа намунаи олии Инсони Комил аст, ки хонандагонро дар рӯҳияи худшиносӣ ва худошиносӣ тарбият намуда, онҳоро ба роҳи рост хидоят мекунад, то саодати дучахониро ба даст оваранд”(Диссертатсия,34).

Илова бар ин дар фаслҳои дигари боби дувум шеваи мунозира, методи тадрис, рӯзгору осори шогирдон ва “Васиятнома”-ву “Андарзнома”-и Имоми Аъзам баррасӣ шуда, усули таълими онҳо бо овардани далелҳо пешниҳод шудааст.

Боби севум, ки аз қисматҳои асосии диссертатсия ба шумор меравад, «Усули таълими ақоиди мазҳабии Имом Абӯҳанифа Нуъмон ибни Собит» унвон дошта, дар он ақоиди мазҳаби ҳанафӣ, шева ва тарзу усули таълими онҳо мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Дар фасли аввал таснифоти Имоми Аъзам доир ба илми калом дақиқ муайян шуда, шеваи таълими осори каломии пешвои мазҳаби ҳанафӣ таҳқиқ шудааст. Дар фасли дувуми боби севум андешаҳои ақидатии Имоми Аъзам доир ба масоили шариату имон, алалхусус, масъалаи шинохти Худованд мавриди таҳқиқ қарор гирифта, шеваи тадриси нисбатан осони он пешниҳод шудааст.

Қобили зикр аст, ки муаллифи диссертатсия така ба озмоишҳои гузаронидааш дар таълими андешаҳои ақидатии пешвои мазҳаби ҳанафӣ аз чанд методи таълим истифода бурда, методи проблемавиरो барои ин масъала созгор медонад.

Фасли сеуми боби севум «Усули таълими фикҳи Имом Абӯҳанифа ва омӯзишу тадриси шеваи мазҳаби ӯ» ном дорад. Дар ин фасл зарурати омӯхтани илми фикҳ ва нақши он дар ҳалли мушкилоти

дини пайравони мазхаби ханафӣ бо далоили илмӣ собит шуда, шеваи тадриси он пешниҳод шудааст.

Дар фасли севум боби охир, ки «Усули таълими фикҳи Имом Абӯханифа ва омӯзишу тадриси шеваи мазхаби ӯ» ном дорад, зарурати омӯхтани илми фикҳ ва нақши он дар ҳалли мушкилоти динии пайравони мазхаби ханафӣ бо далоили илмӣ собит шуда, шеваи тадриси он пешниҳод шудааст. Унвонҷӯ нахуст сарчашмаҳои асосии мазхаби ханифиро бо далоили илмӣ собит мекунад, ки Имоми Аъзам аз кадом сарчашмаҳо фикҳи мазхаби хешро поягузори кардааст. Баъдан унвонҷӯ ҳар як сарчашмаи фикҳи мазхаби ханафӣ ҷудоғона баррасӣ шуда, усули таълими онҳо бо таъба ба озмоишхое, ки гузаронидааст, пешниҳод мекунад.

Дар хулоса натоиҷи таҳқиқ ба таври мӯъҷазу ихчам баён шудаанд, ки дар маҷмӯъ пояи бағоят устувори илмӣ доранд ва дар усули шинохту таълими рӯзгору осори Имоми Аъзам ва ақидаҳои педагогии ӯ андешаву сухани тозаанд. Аз мутолиаи диссертатсия кас ба хулоса меояд, ки М.М. Саидахмадов муҳаққиқи ҷуёву пӯё, хушсалиқа, заҳматкаш ва хушсавад аст, касби худро дӯст медорад ва чун муҳаққиқ ба камол расидааст. Вай қадир аст, ки дар асоси бурҳону далелҳо бо донишмандони варзида баҳс намуда, фикри худро изҳор намояд.

Дар баробари дастовардҳо диссертатсияи М.М. Саидахмадов аз баъзе норасоиҳо ва камбудҳо холӣ нест, ки ислоҳи онҳо ба манфиати кор аст:

1. М.М. Саидахмадов аз он сабаб, ки мавзӯи мавриди таҳқиқро дар донишкадаи исломӣ дарс мегӯяд, бештар ба таҷрибаи худ таъба карда, озмоишҳои дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ гузаронида камтар мавриди баҳс қарор гирифтаанд.
2. Муаллифи диссертатсия ҳар як масъаларо батафсил баррасӣ мекунад ва баъд аз он усули таълими онро пешниҳод мекунад. Ин боис шуда, ки сухани муаллиф андаке ба дарозо кашида шавад. Бештар буд баъзе

масъалаҳо, аз ҷумла шарҳи ҳоли мутафаккир, мӯъҷаз баён шуда, ба сарчашмаҳо ишора шавад.

3. Агар раванди дарси як масъалаи марбут ба мавзӯи таҳқиқ тақия ба озмоишҳои анҷомшуда ба таври комил оварда мешуд, сифати диссертатсия меафзуд.

4. Такрори андеша, аз ҷумла дар мавриди зарурати таҳқиқи методи тадриси Имоми Аъзам зиёд ба назар мерасад.

5. Дар диссертатсия баъзе хатоҳои услубию имлоӣ ва техникӣ ба назар расид, ки ислоҳи онҳо ба манфиати кор аст.

Новобаста аз ин камбудҳо, ки бартарафшавандаанд, диссертатсияи Саидахмадов Мирзоҳомид Мирзоевич дар мавзӯи «Таълими рӯзгору осор ва ақидаҳои педагогии Имоми Аъзам дар муассисаҳои таълимӣ» таҳқиқоти анҷомёфта буда, ба талаботи ҚОА назди назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба рисолаҳои номзадӣ ҷавобгӯст.

Автореферат мазмуни диссертатсияро ба таври кофӣ дарбар гирифта, мақолаву дастурҳои нашркардаи муаллиф низ барои шиносондани мазмуну мӯҳтавои рисола кофист.

Арзиши диссертатсия дар он зоҳир мегардад, ки натиҷаҳои бадастомада аз таҳқиқи мавзӯро метавон дар навиштани китобҳои дарсӣ доир ба таърихи дини ислом, дастурҳои таълимӣ доир ба усули таълими мазҳаби ҳанафӣ, курсҳои назариявӣ, васоити таълимӣ барои донишҷӯёну хонандагон аз таърихи дини ислом, хондани лексияҳо, инчунин барои гузаронидани курсҳои махсус ва семинарҳо аз усули таълим ва шинохти таълимоти Имоми Аъзам истифода бурд.

Ҳамаи ин ба мо ҳуқуқ медиҳад хулоса кунем, ки таҳқиқоти диссертатсионии Саидахмадов Мирзоҳомид Мирзоевич ба талаботи меъёрҳои барои таълифи рисолаи номзадӣ муқаррарнамудаи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда, муаллифи он шоистаи дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.02- Назарияи ва методикаи омӯзишу парвариш (забон ва адабиёти тоҷик) мебошад.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои педагогӣ,

профессори кафедраи забоншиносии умумӣ

ва типологияи муқоисавии Донишгоҳи

миллии Тоҷикистон Негматов Саъдуллоҷон Эргашевич

8 январи соли 2020

Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,

ш. Душанбе, кӯчаи Пушкин, 40/1, хучраи 37

Телефон: +992 918 50 63 18

Почтаи электронӣ: [snegmasi @ rambler.ru](mailto:snegmasi@rambler.ru)

Имзои профессор С.Э. Негматовро тасдиқ мекунам:

Сардори идораи кадрҳо

ва қисми махсуси ДМТ

08 январи 2020

Тавқиев Э.

Интишороти муқарризи расмӣ

1. Негматов С.Э. Таҳсилоти гуногунфарҳангӣ ва чандзабонӣ: Монография. – Душанбе, -2018. – 180 с.
2. Негматов С.Э. Дар талоши нақӯи (барои омӯзгорон ва хонандагони муассисаҳои таълимӣ, падару модарон, аспирантону унвонҷӯён. Душанбе: Ирфон, 2019, - 264 с.
2. Негматов С.Э. Андешаҳо дар бобати ташаккули салоҳияти хонандагон дар вазъи дузабонӣ // Маҷмаи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ бахшида ба Рӯзи Ваҳдати миллӣ (Душанбе, 29 июни соли 2018). – Душанбе, «Ирфон», - С.28-32.
3. Негматов С.Э. Функциональная направленность и стратегия формирования грамматической компетенции студентов языкового вуза в условиях полилингвального образования» // Вестник ТНУ. - №3/1, 2017. – С.272-276.
4. Компетентность учителя русского языка в общеобразовательных учреждениях с таджикским языком обучения // Вестник АОТ. - №1-2 (23), 2017. – С.14-22.
5. Забони русӣ дар муқолаҳои тамаддунҳо: Маҷмаи мақолаҳо: «Роҳҳои тақмили сифати таълими забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ дар партави Паёми Пешвои миллат». - Душанбе: «Нигор», 2019. – С.73-77
6. Негматов С.Э.: Таълими ифодаҳои хоси миллӣ чун омилҳои лингвистӣ ва фарҳангӣ // Паёми Донишгоҳи миллӣ (Обучение прецедентным выражениям как лингвокультурологический фактор). Маҷмаи мақолаҳои ДМТ. 2019, - С. 12-19.
7. Негматов С.Э. Таҳсилоти гуногунфарҳангӣ: вазъият, мушкилот ва роҳҳои ҳалли он: Маҷмаи мақолаҳо: Усулҳои инноватсионии таълими забони русӣ ва адабиёти рус дар таҳсилоти муосири гуногунфарҳангӣ - Душанбе: матбааи ДДЗТ ба номи Сотим Улугзода, 2019. – С.174-179.

Тасдиқ мекунам:

Саркотиби илмӣи ДМТ

З. Ҷӯраева

